

Літ.: Брик І. Слов'янський з'їзд у Празі 1848 р. і українська справа // Зап. НТШ, 1920, т. 129; Žaček K. K dejinam austroslavismu rakouských Slovanů // Slovanské historické studie, 1968, № 7; Освободительные движения народов Австрийской империи: Возникновение и развитие. – М., 1980; Der Austroslavismus. Hrg. Von A. Moritsch. Wien – Weimar, 1996.

М.М.Варварцев.

АВСТРО-НІМЕЦЬКИЙ ВІЙСЬКОВИЙ КОНТРОЛЬ В УКРАЇНІ 1918 – військовий контроль над територією України, здійснюваний армійськими підрозділами Німеччини та Австро-Угорщини протягом березня-листопада 1918. Був вирішальним чинником перебігу тогочасного внутрішньо- та зовнішньополітичного життя України.

Відчуваючи хиткість і непевність свого становища у протиборстві з про радянськими силами, уряд Української Народної Республіки звернувся 12 лютого 1918 до німецької сторони з проханням ввести на територію України німецькі війська, з допомогою яких сподівався зберегти державність, розв'язати деякі проблеми державного будівництва. Маючи свої інтереси в Україні (а саме – вивезення з її території різних товарів, продовольства та сировини), німецький уряд відразу відгукнувся на прохання української сторони ввести до України війська. 18 лютого 1918 німецькі війська почали просуватися на територію України. 27 лютого їх підтримали частини австро-угорської армії. Загальна кількість німецьких і австро-угорських військ становила 450 тис. солдатів та офіцерів. В авангарді німецьких підрозділів йшли нечисленні українські військові частини. До кінця квітня 1918 вся територія України опинилася під контролем німецької та австро-угорської армій. На сході окупаційна зона була обмежена лінією Батайськ (нині місто Ростовської обл., Російської Федерації) – Дон – Сіверський Донець – Дьогтево – Осиповка – Новобіла (нині село Новопсковського р-ну Луганської обл.) – Валуйки (місто Белгородської обл., РФ) – Грушевка – Белгород – Суджа – Рильськ (нині міста РФ). До сфери впливу Австро-Угорщини (за домовленістю від 29 березня 1918 між німецькою та австро-угорською сторонами) входили частина Волинської, Подільська, Херсонська та Катеринославська губернії. Управління й експлуатація вугільних і металургійних регіонів були обопільними. Решту губерній і Крим займали німецькі війська. Залізничний і водний транспорт на всій території України перебував під контролем німецького командування.

У зверненні Української Центральної Ради 11 березня 1918 до українського народу та заяві представників союзного командування військова присутність іноземних держав трактувалась як дружня акція допомоги, наголошувалось на невтручанні німців у внутрішні справи України.

Командування німецьких і австро-угорських військ досить швидко зрозуміло слабкість УЦР та безперспективність, з його погляду, співпраці з нею. Нездатність УЦР керувати внутрішньополітичною ситуацією в країні та ви-

конати обіцянки щодо постачання центральних держав хлібом і сировиною спричинила те, що німецьке і австро-угорське командування почало активно й безпосередньо втручатися у внутрішнє життя УНР. Наказ головнокомандувача німецькими військами генерала-фельдмаршала Г.Ейхгорна від 6 квітня 1918 у справі засіву полів, виданий без попереднього узгодження з українським урядом, був втручанням у внутрішні справи УНР, так само, як і наказ від 25 квітня щодо запровадження в Україні німецьких військово-польових судів. 23 квітня 1918 між УНР та Німеччиною і Австро-Угорщиною укладено господарський договір. Україна брала зобов'язання поставити центральним державам 60 млн пудів зерна, 400 млн штук яєць, значну кількість іншого продовольства й сировини. Зі свого боку, німецька і австро-угорська сторони мали постачати в Україну сільськогосподарські машини та паливо. В умовах присутності іноземних військ на території України такі відносини не могли бути рівноправні. Частину сировини й матеріальних цінностей німецькі і австро-угорські війська вивозили з України як військову здобич.

Разом з тим А.–н.в.к. над українською територією став фактором у протидії великодержавницьким планам і соціально-економічним експериментам більшовиків в Україні. Німеччина, згідно з 4-ю ст. Брестського мирного договору РСФРР з державами Четверного Союзу 3 березня 1918, наклала на Росію примусові зобов'язання щодо визнання за Україною права на самовизначення, чинності влади УЦР, умов мирного договору УНР з центральними державами, укладення українсько-російського мирного договору, звільнення українських територій від формувань Червоної гвардії тощо.

29 квітня при безпосередній підтримці німецького командування здійснено державний переворот, наслідком якого стало усунення УЦР й проголошення Української Держави на чолі з П.Скоропадським. Вирішальним чинником і опорою існування нового режиму були німецькі та австро-угорські війська. З поразкою Німеччини у Першій світовій війні австро-німецькі війська були виведені з території України після листопада 1918. В результаті протигетьманського повстання 1918 влада в Україні перейшла до Директорії УНР.

Літ.: Дорошенко Д. Історія України. 1917-1923 рр. – Ужгород, 1930; Верстюк В.Ф. Українська Центральна Рада. – К., 1997.

О.І.Лупандін.

АВСТРО-УГОРЩИНА (*Österreich-Ungarn*; офіційно від 14.11.1868 - *Österreichisch Ungarische Monarchie* – **Австро-Угорська монархія**) – дуалістична (двоєдина) монархія на чолі з династією Габсбургів, імперія яких протягом більш ніж чотирьох століть була найбільш значною європейською державою. Утворилася 1867 в результаті перетворення адміністративно-територіальної структури Австрійської імперії на основі компромісної угоди між австрійськими і угорськими правлячими колами, що стала одним із